

Aktuální otázky lidských práv



Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

opět držíte v rukou nabitý přehled aktualit z oblasti lidských práv a demokratizace. V červnovém čísle vám můžeme nabídnout například rozhovor s jordánským profesorem politologie, exklusivní zprávu ze 17. zasedání Rady OSN pro lidská práva v Ženevě, články o judikatuře evropských soudů a také, jako již tradičně, přehled publikací tuzemských autorů na témata spojená s lidskými právy a demokratizací.

Tématem čísla je zpráva z Ženevy od přímého účastníka jednání Rady OSN pro lidská práva. Autorem textu je Jan Lhotský z Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Ve svém textu píše: „Rada je orgánem, ve kterém se mezinárodní právo reálně konfrontuje s mezinárodní politikou a diplomacií. Když jsem jednoho dne usedal na místo vyhrazené pro Českou republiku a zrovna končilo jednání univerzálního periodického přezkumu s Nauru, zeptal jsem se zvědavě souseda po levé straně, jímž byl delegát ze Severní Koreje (zasedací pořádek států je organizován abe-

cedně ve francouzštině), zda jsem přišel o něco zajímavého. Představitel KLDŘ se na mě usmál, zakroužil hlavou a řekl: 'No... I think, it is just procedural!'.“ Jan Lhotský však namítá, že Rada není pouhým „správcem procedur“, ale má skutečný význam. Více najdete v jeho textu na straně 16.

Druhým „highlightem“ červnového čísla je rozhovor s Dr. Zaid Eyadatem, profesorem politologie a mezinárodních vztahů na Jordánské univerzitě. Ten nedávno zavítal na Masarykovu univerzitu a na Fakultě sociálních studií vedl kurz o islámu a lidských právech. V rozhovoru hodnotí i probíhající „Arabské jaro“.

Věřím, že červnový Bulletin stojí za přečtení.
Lukáš Hoder, editor.

Obsah

Blízký východ se změní

Rozhovor s Dr. Zaid Eyadatem, profesorem politologie a mezinárodních vztahů na Jordánské univerzitě

1) Mezinárodní trestní spravedlnost |6

Baby Doc v. Haiti: Koniec beztrestnosti pre zločiny Duvalierovho režimu?

Marné volání po vyvození zodpovědnosti za zločiny spáchané během občanské války na Srí Lance

Co nyní čeká Ratka Mladiće?

2) Evropský systém ochrany lidských práv |9

Soudní dvůr řekl „A dost!“: K právu pobytu rodinných příslušníků

ESLP: Chodorkovského proces nebol politicky motivovaný

Prelomový Dohovor Rady Európy proti násiliu na ženách: V Česku zatiaľ len hudba budúcnosti

R. R. proti Polsku: Nelidské zacházení kvůli odmítnutí genetických testů

Dead Aid: recenze

3) Mezinárodní politika a lidská práva |14

Druhá tvář Číny: Environmentální krize jako hrozba pro režim

17. zasedání Rady OSN pro lidská práva: V duchu Arabského jara

4) Česká republika a lidská práva |19

Výbor OSN pro práva dítěte hodnotil situaci v ČR: Kritikou se nešetřilo

Do jaké míry vládne v České republice právo? World Justice Project zná odpověď pro rok 2011

+ Monitoring lidskoprávních publikací: Přehled aktuálních odborných článků o lidských právech

Turecko: novináři za mřížemi

EurActiv.cz, česká verze bruselského serveru www.EurActiv.com, přetiskl článek Petra Příbyly z květnového Bulletinu o svobodě slova a pronásledování novinářů v Turecku.

„Zpráva OBSE z května 2011 kritizuje tureckou vládu za věznění sedma-padesáti novinářů a obvinění dalších jedenácti. Neoficiální odhady nicméně hovoří o sedmi stech až tisíci dalších probíhajících procesech. Turecko se tímto počtem zařadilo na úroveň Íránu a Číny v množství zadržovaných novinářů. Dle zprávy OBSE čelí většina zadržovaných novinářů obžalobě dle nově přijatého protiteroristického zákona, který umožňuje odsoudit k odnětí svobody i za šíření informací o teroristických skupinách.“

Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity (IIPS) je nezávislým vědeckým pracovištěm, které se od svého založení v roce 1990 zaměřuje na studium problematiky politického, sociálního, ekonomického a právního vývoje společnosti. IIPS se aktivně podílí na veřejné diskusi pořádáním konferencí, výzkumem či vydáváním publikací.



Blízký východ se změní

Rozhovor s Dr. Zaid Eyadatem, profesorem politologie a mezinárodních vztahů na Jordánské univerzitě

Kristina Hornáčková, Jan Daniel

Dr. Zaid Eyadat je profesor politologie a mezinárodních vztahů na Jordánské univerzitě. Doktorát z politologie získal na University of Southern California. Vyučuje kurzy o komparativní politice, mezinárodních vztazích a metodologii. Odborně se věnuje zejména vztahu islámu a lidských práv. V minulosti působil jako konzultant a poradce v oblasti lidských práv u institucí OSN. V roce 2007 se podílel na založení Human Rights and Human Development Department na Jordánské univerzitě v Amánu. V červnu 2011 na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity vedl kurz Islam and Human Rights.

*Rozhovor vznikl ve spolupráci s časopisem **Global Politics**, na jehož stránkách během července najdete jeho plné znění v angličtině.*

Centrum: *V průběhu kurzu Islam and Human Rights zaznělo mnoho otázek na arabské revoluce a současné dění v zemích severní Afriky a Blízkého východu. Jak vnímáte momentální situaci?*

Z.E.: V první řadě musím vyjádřit spokojenost ze současného vývoje, svoboda a spravedlnost jsou pro mě osobně nejvyšší hodnoty. Poté, co jsem se dlouhodobě zabýval situací v těchto zemích, například ve své práci na téma Autoritativní cesty k arabské demokracii, vidím, že se věci opravdu daly do pohybu. Události přelomu let 2010 a 2011 byly poměrně překvapující, zejména co se týče pádu režimů v Tunisku a Egyptě, až po současný vývoj. Za vším, co je nazýváno arabskou revolucí či arabským jarem, vidím především revoluci důstojnosti.

Můžete více přiblížit Váš koncept revoluce důstojnosti?

Při zkoumání situace jsem dospěl k závěru, že společnou motivací všech protestujících byla snaha dosáhnout důstojnosti. Tato hodnota, která je vlastní všem lidem, nabývá v arabském světě zvlášť důležitého významu. V mém pojetí jsou současné arabské nepokoje v první řadě revolucemi za dosažení důstojného života, ve kterých lidé hledají svobodu a spravedlnost a chtějí se zbavit autoritativních vlád.

Co považujete za nejvíce přehlížený faktor, jež bude mít zásadní význam pro budoucí vývoj?

Konceptualizaci celé revoluce. Pro pochopení toho, co se stalo a proč se tak stalo, je důležité si spojit události, které se udály na místní úrovni a zároveň v regionálním kon-



Dr. Zaid Eyadat při přednášce v Brně, foto: archiv.

textu. Zároveň je nutné blíže zkoumat povahu předchozích režimů, zejména jaké nabízely svým občanům možnosti. Autoritativním stylem vládnutí a vytvářením atmosféry strachu demotivovaly své občany v hledání lepší budoucnosti. Zde je patrná souvislost mezi výstupy z těchto politik a jejich psychologickým dopadem na jednotlivce.

Domníváte se, že hlavní události revolucí ještě přijdou?

Všechny možnosti jsou stále ve hře. Příklad Tuniska a Egypta je pro ostatní země velmi povzbudivý, avšak situace v jiných zemích se může zhoršit. Přesto lze očekávat vývoj k lepšímu. Výsledky, jaké revoluce přinese, mohou nabýt podoby rozšíření liberálního a demokratického myšlení ve společnosti, a i to bude možné pokládat za úspěch. V Jordánsku například proběhly změny ústavy, což je dobrým znamením, že se věci mění.

Assadův režim v Sýrii přesto nevypadá, že by se chtěl vzdát své pozice a armáda stále stojí za vládnoucí elitou. Jak se díváte na tak rozsáhlý zásah silou proti vlastním občanům?

V případě Sýrie jde o zásadní nepochopení situace. Západní mocnosti přeceňují komplexnost situace v Sýrii z důvodu nedostatku znalostí o situaci v zemi. Lidé v ulicích, na rozdíl od mezinárodního společenství, vědí přesně, čeho chtějí dosáhnout. V Sýrii se lidé chtějí osvobodit a jedinou cestu představuje semknutost a společný tlak na stávající režim.

Myslíte si, že uspějí?

Bez pochyb. A nejde pouze o můj optimismus, ale o politickou analýzu, která mne přivádí k prognóze, že režim

zkolabuje. Neříkám, že se tak stane hned, může to trvat poměrně dlouho, ale ten režim již není tak jednotný, jak byl dříve. Stejně tak netvrdím, že všechny země dosáhnou stejných výsledků jako Tunisko nebo Egypt. Určitého stupně změny bude dosaženo a to bude záležet především na sociokulturních faktorech.

Situace v Sýrii bývá srovnávána s Libyí. Kdy nastane čas zasáhnout?

Sýrie nemůže být srovnávána s Libyí, kde prakticky neexistovala armáda, pouze placení žoldáci, protože v Sýrii je to právě armáda a bezpečnostní složky, kdo kontroluje situaci v zemi. Já si osobně myslím, že Libye je pro Evropu jako Irák pro Američany. Nevědí, co mají dělat, ale ví, že by něco dělat měli. Vybrali si Libyi, ale nemají představu, čeho chtějí dosáhnout.

Současné průzkumy veřejného mínění ukazují, že i přes podporu a pomoc, jakou USA prokazují, mají v regionu Blízkého východu stále negativní image. Jak vnímáte zapojení západních mocností, zejména USA?

V tomto případě velmi záleží na tom, jaký zvolí západní mocnosti přístup směrem k arabskému světu. Je potřeba se podívat, jaké reakce vyvolal projev Baracka Obamy po úspěšné egyptské revoluci a naopak, co způsobilo zabití Usámy bin Ládina. V tomto případě vidíme dva naprosto odlišné postoje, které jsou však také odlišně hodnoceny. Podobně citlivým tématem je pak i otázka Palestiny. Osobně se domnívám, že negativní obraz USA v regionu bude pokračovat, dokud se tyto dva rozdílné přístupy nezmění.

Současný evropský postoj k islámu je často reprezentován pozicí radikálně pravicových stran a jejich představitelů, kteří mají strach z rozšíření islámu v Evropě. Jaká je Vaše interpretace tohoto trendu?

Domnívám se, že v případě islamofobie se jedná pouze o mýtus, který vytvořila média. Osobně považuji strach z islámu za překonaný. Postoje muslimů a Evropanů si jsou bližší, než si myslíme, proto se domnívám, že tento koncept opravdu přetrvává jen v hlavách těch největších konzervativců na starém kontinentě. Neměli bychom se na něj příliš

soustředit. Evropská společnost by se měla spíše zasadit o rozvinutí debaty o vztahu těchto kultur v liberálním a více humanistickém duchu. Extrémně pravicové strany se obecně zaměřují na všechna xenofóbní témata, nejen na islám.

V Evropě se však hovoří o selhání politiky multikulturalismu. Jak si představujete, že by měl být nový dialog navázán?

Jestliže starý přístup nefunguje, je nutné pracovat na nalezení nového způsobu jak spolu vycházet. Multikulturalismus stojí před svými vlastními výzvami. Je potřeba klást důraz na respekt, toleranci a vzájemné soužití, to jsou pilíře multikulturalismu, které by měly být dále rozvíjeny. Osobně se kloním k přístupu Willa Kymlicky nebo Charlese Taylora, oba navrhuji právě cestu tolerance a vzájemného respektu.

Do Brna jste zavítal na Fakultu sociálních studií, kde jste přednášel velmi zajímavý kurz o islámu a lidských právech. Co říkáte na české studenty, vidíte jejich zájem o problematiku, i přes patrnou vzdálenost kulturních základů islámu?

Musím přiznat, že jsem byl velmi překvapen, a to jak počtem studentů, kteří měli o můj kurz zájem v tomto letním čase, tak i jejich kvalitou. Sám jsem si říkal, kolik toho budou čestí studenti vědět o muslimské víře, ale velmi mě potěšila úroveň znalostí, stejně tak zájem o islám a jeho přístupy k lidským právům. Také jsem velmi překvapen jejich disciplínou a tím, jakou úctu projevují vyučujícímu. Ve Spojených státech mě studenti oslovují jménem, tady vidím, že by si to nedovolili. Co mne však mír-



Dr. Zaid Eyyadat, uprostřed, foto: www.iu.edu.jo

ně zklamalo bylo povědomí o různých teoriích lidských práv. Domnívám se, že není možné studovat mezinárodní vztahy bez znalosti politických teorií a politické filozofie, v tom vidím u českých studentů určité nedostatky.

Přednášíte kurzy o lidských právech v Jordánsku, stejně jako jste se spolupodílel na založení katedry věnující se studiu lidských práv na Jordánské univerzitě. Jaký je stav lidských práv v Jordánsku?

Jordánsko je v tomto směru na vedoucí příčce v regionu, stav lidských práv je zde vždy velmi vysoce hodnocen. To samé platí i o výuce kurzů o lidských právech. Jordánské studenty považuji za nadšené posluchače, kteří se velmi zajímají o lidská práva ve světě. O tom, že zde nejsou žádné restrikce ze strany státu svědčí, že i naše katedra byla otevřena pod patronátem královské rodiny a stipendia, která nabízíme, nesou jméno královny.

Během hodin jste také zmínil, že pracujete na projektu, který se věnuje osvícenství v islámu, můžete nám jej trochu přiblížit?

Jsem velmi rád, že se na to ptáte, jedná se totiž o projekt, na kterém momentálně usilovně pracuji. Spolu s ostatními kolegy nám jde vlastně o obnovení tradice různých proudů myšlení v rámci islámu. Dlouhodobě zde existoval nedostatek prostoru pro liberální a umírněné myslitele k prosazení jejich myšlenek. V dnešním postsekulárním světě se nám ten prostor otevřel, což svědčí právě o muslimském osvícení. Výsledkem našeho bádání budou konference, články i další kurzy o vztahu islámu a lidských práv.

Děkujeme za rozhovor a budeme se těšit na výsledky Vašeho projektu.



Časopis Global Politics položil předním mezinárodním odborníkům na Blízký východ dvě otázky o „Arabském jaru“. Odpovědi na otázky GP poskytli např. Jack A. Goldstone (George Mason University), Sheila Carapico (American University in Cairo), Katerina Dalacoura (LSE), Karim Mezran (Johns Hopkins University) nebo Yezid Sayigh (King's College London).

Soutěž Lidskoprávní diplomka

Napsali jste a obhájili magisterskou či bakalářskou diplomovou práci zaměřenou na lidská práva?

Pošlete e-mailem:

- vyplněnou přihlášku (viz web Ligy lidských práv)
- elektronickou verzi práce - jeden soubor ve formátu .pdf a jeden soubor ve formátu .doc
- životopis autora práce
- fotografii autora práce pasového formátu
- kopii posudků vedoucího a oponenta závěrečné práce.

Práci spolu s vyplněnou přihláškou zašlete do 1. října 2011 na adresu soutez@lp.cz, do předmětu napište „Přihláška do soutěže: diplomka“.

Research network on EU fundamental rights

The Research Network on EU fundamental rights aims to connect researchers working in the field of fundamental rights in the European Union legal order. Established by an initiative of doctoral researchers from different European universities, the Network is a free, open and flexible structure, allowing them to share ideas and information relevant to their research. See <http://www.rneufundamentalrights.eu>.

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Baby Doc v. Haiti

Koniec beztrestnosti pre zločiny Duvalierovho režimu?

Katarína Šipulová

Medziamerická komisia pre ľudské práva otvára po troch dekádach cestu pre vysporiadanie sa s minulým represívnym režimom a obnovu spravodlivosti na Haiti. Vo vyjadrení zo 17. mája 2011 konštatovala, že súčasná vláda má povinnosť stíhať bývalého prezidenta Jeana-Claudea Duvaliera za zločiny proti ľudskosti spáchané počas pätnástich rokov diktatúry.

Duvalier, prezývaný Baby Doc podľa populárnej prezývky svojho otca, ôsmeho doživotného prezidenta Haiti, sa dostal k moci v roku 1971. Hoci počas svojho úradu presunul veľkú časť zodpovednosti na poradcov, v represívnosti režimu voči obyvateľstvu paradoxne pritvrdil a dopúšťal sa systematického porušovania ľudských práv – mimosúdnych popráv, nútených zmiznutí, mučenia a zabíjania. Silnú pozíciu sa mu podarilo udržať až do polovice 80. rokov aj vďaka zahraničnopolitickej podpore USA, ktoré, hlavne po nástupe Ronalda Reagana, vnímali Haiti ako nevyhnutného spojenca a antikomunistickú baštu proti Kube. S touto profiláciou sa v štáte logicky zostrovali perzekúcie a prenasledovanie domácej komunistickej a ľavicovej opozície.

V roku 1986, po zosilnení domácich nepokojov a odboja, však Baby Doc stratil americkú podporu. Národné povstanie a následný prevrat vyústil do jeho zosadenia, vďaka hlboko rozloženému a skorumpovanému systému súdnictva ale unikol spravodlivosti a odišiel do dobrovoľného exilu do Francúzska. Po svojom prekvapivom návrate do Port-au-Prince začiatkom tohto roku bol okamžite zadržaný a obvinený z niekoľkých zločinov, vrátane korupcie a sprenevery stoviek miliónov dolárov zo štátnej pokladnice. Obeť niekdajších zločinov proti nemu zároveň podali niekoľko sťažností Medziamerickej komisii pre ľudské práva.

Komisia sa zaoberala dokumentáciou a zaznamenávaním zločinov prebiehajúcich na Haiti už v roku 1979. Zostavila zoznam 151 osôb, ktoré boli počas väzby popravené alebo podľahli extrémne zlým väzenským podmienkam. Potvrdila existujúcu prax mučenia, porušovania spravodlivého procesu, slobody prejavu, zhromažďovania a združovania sa, potlačovanie politických práv. Po návrate Duvaliera do krajiny preto pripomenula vláde zodpovednosť a povinnosť zločiny minulého režimu stíhať. Medziamerický súd už v roku 2005 judikoval, že štát má medzinárodnú povinnosť vyšetriť a potrestať závažné porušenia ľudských práv dokonca aj vtedy, ak sa odohrali ešte pred jeho pristúpením k Dohovoru (*Moiwana Community v. Suriname*).

Haitská vláda však na zahájenie tak veľkého a významného procesu potrebovala nielen technickú a finančnú podporu, ale aj morálny signál, že je nutné pokračovať v snahe adresovať zločiny minulosti a pracovať na odstránení kultúry beztrestnosti. Stanovisko Komisie, ktorá prisľúbila kooperáciu a pomoc domácim súdnym štruktúram, sa preto môže stať veľmi významným impulzom. Komisia jasne vyjadrila neprípustnosť aplikovania premlčacích lehôt a v súlade s predošlou judikatúrou Súdu pripomenula, že americký Dohovor nepripúšťa zlučiteľnosť amnestií so zločinnými proti ľudskosti (*Gomes Lund at. al. v. Brazil*). Nútené zmiznutia, zákaz mučenia a mimosúdne popravy tvoria podľa Komisie jednoznačne súčasť *ius cogens* a zaväzujú Haiti, ako jeden z členských štátov medziamerického systému ochrany ľudských práv, nielen k vyšetrovaniu a potrestaniu týchto zločinov, ale aj k odstráneniu akýchkoľvek prekážok, ktoré by ich stíhaniu mohli brániť.

Komisia v závere stanoviska vyzvala medzinárodné spoločenstvo k asistencii Haiti pri „historickej úlohe obnovenia systému spravodlivosti“. Odsúdenie Duvaliera môže podľa nej vyslať ďalší signál ľudstvu a ostatným diktátorom, že ak zneužijú svoju moc na zabíjanie a mučenie, na dehumanizovanie ľudí, právo to nebude ignorovať.

V súvislosti s Haiti sa onedlho od Medziamerického súdu dočkáme zrejme ešte jedného rozhodnutia, ktoré si zaslúži aspoň okrajovú zmienku. Začiatkom februára 2011 mu podala Komisia prípad zaoberajúci sa diskrimináciou haitských občanov v Dominikánskej republike. Jednalo sa o zavraždenie šiestich imigrantov členmi dominikánskej po-



hraničnej bezpečnostnej služby. Prípád sám o sebe by možno nebol tak prelomový, pred Súdom a Komisiou sa v poslednej dobe ocitlo niekoľko podobných sťažností na porušovanie práv obyvateľstva haitského pôvodu v Dominikánskej republike (dominikánske úrady napríklad odmietajú deťom haitských prisťahovalcov vydávať rodné listy). V tomto prípade sa však otvára priestor pre vyriešenie otázky stretu jurisdikcie vojenských tribunálov a ochrany ľudských práv. Napriek žiadosti sťažovateľov o civilné konanie boli vojaci bezpečnostných zložiek stíhaní pred vojenským súdom, a to za vylúčenia verejnosti a rodinných príslušníkov obetí. Po niekoľkých rokoch väzenia ich súd prepustil. Komisia sa už v predošlých správach vyjadrovala k tomu, že vojenské súdy nepredstavujú vhodné fórum na stíhanie a vyšetrovanie porušovania ľudských práv členmi armády. Podobne Súd v dvoch prípadoch proti Mexiku dospel k názoru, že využívanie vojenských súdov v prípadoch týkajúcich sa ľudských práv je v rozpore s americkým Dohovorom a ich jurisdikcia by mala byť využívaná výlučne na stíhanie zločinov ovplyvňujúcich právne záujmy a nároky armády.

Zdroje

- Inter-American Commission on Human Rights: Statement by the IACHR on the Duty of the Haitian State to investigate the gross violations of human rights committed during the regime of Jean-Claude Duvalier. 17. máj 2011, http://www.cidh.oas.org/pronunciamientocidh/haitimayo2011.en.htm#_ftn17.
- Osberg, Carson: Inter-American Court Receives Case about Military Jurisdiction in Human Rights Cases and Discrimination against Haitians and Dominicans of Haitian Descent. 28. apríl 2011, <http://hrbrief.org/2011/04/inter-american-court-receives-case-about-military-jurisdiction-in-human-rights-cases-and-discrimination-against-haitians-and-dominicans-of-haitian-descent/>.

Trilateral Conference

International Institute of Political Science of Masaryk University, Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic and Konrad Adenauer Stiftung invite you to the international expert conference

Common Borders, Common Matters

Nuclear Energy Development in the Czech Republic, Poland and Germany and Its Impact on Bilateral and Trilateral Relations of Neighboring Countries

When? October 20th, 2011

Where? Czernin Palace, Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic, Loretanske náměstí 101/5, Prague

Please register duly at [vitt\(at\)iips.cz](mailto:vitt(at)iips.cz).

Marné volání po vyvození zodpovědnosti za zločiny spáchané během občanské války na Srí Lance

Linda Janků

Květen 2011 byl pro Srí Lanku významný nejen uplynutím dvou let od ukončení téměř třicetiletého konfliktu mezi vládou a Tamilskými tygry (Tygři osvobození tamilského Ílamu, LTTE), ale rovněž rozvířením debaty nad zločiny, které byly v závěrečné fázi tohoto konfliktu spáchány oběma jeho stranami. Přispěla k tomu zpráva, kterou na konci dubna zveřejnil Panel expertů o zodpovědnosti na Srí Lance podřízený generálnímu tajemníkovi OSN.¹ Cílem činnosti Panelu bylo zjištění povahy a rozsahu činů, ke kterým došlo v nejintenzivnější fázi konfliktu (září 2008 až květen 2009) a které mohou představovat porušení mezinárodního humanitárního práva a mezinárodního práva lidských práv.

Zpráva o rozsahu více než 200 stran hovoří o řadě závažných porušení mezinárodního práva, z nichž některé představují válečné zločiny a zločiny proti lidskosti. Jejich spáchání se přitom - dle přesvědčivých důkazů, ze kterých panel vycházel - během vládní ofenzivy na severu ostrova kontrolovaném povstalci dopustily obě strany konfliktu. Zpráva je nicméně průlomová především pojmenováním zločinů, kterých se údajně dopustila vládní vojska.

Srílanská armáda dle zprávy prováděla masivní a systematické dělostřelecké útoky na oblasti, v nichž se nacházeli civilisté, cíleně odpírala přístup humanitární pomoci do konfliktní zóny a osoby prchající z oblasti konfliktu podrobila dalšímu pronásledování v podobě internace do přeplněných táborů, hromadných poprav či znásilňování. Na druhé straně LTTE násilně zabráňovala civilistům v opuštění konfliktní zóny a používala je jako strategický lidský štít před postupující armádou. Dopouštěla se zabíjení civilistů, kteří se snažili z konfliktní zóny uprchnout, verbování dětských vojáků a rovněž sebevražedných atentátů. Od ledna do května roku 2009 tak následkem konfliktu zahynulo až 40 tisíc osob.

Zpráva volá po vyšetření těchto událostí a stíhání osob zodpovědných za jejich spáchání jak z řad velitelů srílanské armády, tak čelních představitelů povstalecké skupiny LTTE. Podmínkou přitom je, aby srílanská vláda uznala svou roli a zodpovědnost za masakry a civilní oběti, ke kterým došlo. Panel kritizuje současný stav, kdy se vláda vyhýbá skutečnému vyšetření a potrestání spáchaných zločinů a akcentuje restorativní spravedlnost v podobě ustavení komise usmíření (Lessons Learnt and Reconciliation Commission), která však dle zprávy svým zaměřením nepřispívá ke skutečnému odhalení pravdy a nezajišťuje odpovídající zacházení obětí a svědků. Skutečným snahám o přijetí zodpovědnosti a potrestání zločinů na Srí Lance brání ne-



existence fungujícího nezávislého soudního systému a především nedostatek politické vůle na straně vlády. Ta přitom zprávu ihned po jejím zveřejnění odmítla.

Po zveřejnění zprávy narůstá tlak na zahájení mezinárodního vyšetřování spáchaných zločinů (ve svých prohlášeních k němu vyzvali mj. generální tajemník OSN či Vysoká komisařka OSN pro lidská práva). K vytvoření nezávislého orgánu pověřeného vyšetřením událostí, ke kterým došlo, je nicméně zapotřebí souhlasu srílanské vlády nebo autorizace ze strany Rady bezpečnosti, na jejíž podnět se otázkou může také začít zabývat Mezinárodní trestní soud. Ani jeden z těchto scénářů se však zatím nezdá příliš pravděpodobný. Tématem se také zabývala Rada pro lidská práva na svém každoročním zasedání v Ženevě ve dnech 30. května – 17. června, kde byl promítán materiál Channel 4 News dokumentující důkazy o spáchání válečných zločinů a zločinů proti lidskosti ze strany srílanské vlády v závěrečné fázi konfliktu. Žádný oficiální výstup, který by přehodnotil závěry mírně formulované rezoluce, kterou Rada pro lidská práva přijala k otázce Srí Lanky v roce 2009 a která se k otázce zločinů spáchaných státní armádou blíže nevyjadřuje, nicméně přijat nebyl.

Zdá se tedy, že Zpráva Panelu expertů představuje obsáhlý zdroj nezávislých informací o událostech, k nimž na Srí Lance v roce 2008 a 2009 došlo, avšak realizace snah o vyvození trestní odpovědnosti pro pachatele nejhorších zločinů, o kterých pojednává, je zatím v nedohlednu.

Poznámky

1) Tříčlenný Panel expertů byl zřízen dne 22. června 2010 jako součást procesu vyvození zodpovědnosti za zločiny spáchané během konfliktu, na kterém se dohodli generální tajemník OSN a srílanská vláda. Svou činnost panel zahájil 16. září 2010.

Zdroje

- Report of the Secretary Generals' Panel of Experts on Accountability in Sri Lanka, 31.3.2011, www.un.org/News/dh/infocus/Sri_Lanka/POE_Report_Full.pdf.
 - UN Screens Channel 4 Sri Lanka War Crimes Film, 3.6.2011, <http://www.channel4.com/news/un-screens-channel-4-sri-lanka-war-crimes-film>.

Co nyní čeká Ratko Mladić?

Lubomír Majerčík

Konkrétní okolnosti a příčiny, proč byl Ratko Mladić zadržený právě dne 26. května 2011 se nikdy nemusí dostat na veřejnost. Jasně ale je, že svou roli sehrál dubnový rozsudek proti Ante Gotovinovi, v němž byl tento chorvatský generál shledán vinným z pronásledování a vražd srbských civilistů. Nepřesvědčivě v této souvislosti zněla slova srbského prezidenta Tadiće o tom, že zadržení Mladiće nebylo kalkulem, když k němu došlo shodou okolností v den návštěvy Srbska Catherine Ashtonovou.

Šedesát devět let starý bosensko-srbský generál byl poprvé obžalovaný spolu s Radovanem Karadžićem už v roce 1995, na útěku byl následujících šestnáct let. Poslední verze obžaloby zahrnuje dva body obžaloby z genocidy (za různá časová období) a devět bodů obžaloby ze zločinů proti lidskosti a porušení zákonů a obyčejů války, ke kterým mělo dojít v letech 1992-1995. Podle obžaloby byl Mladić společně s Karadžićem klíčovým článkem společného zločinného plánu na úplné odstranění bosenských muslimů a Chorvatů z území Bosny a Hercegoviny nárokováných bosenskými Srby.

Poté, co Srbský soud pro válečné zločiny odmítl Mladićovo odvolání proti rozhodnutí o předání do rukou Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (ICTY), byl Mladić 31.5. převezen do Haagu. Zde byl 3.6. předveden před soudce Alphonsa Orije, který mu sdělil obvinění. To Mladić zcela odmítl se slovy, že pouze hájil svou zemi, formálně se ke své vině však nevyjádřil. K bližšímu prostudování obžaloby dostal měsíční lhůtu. Další měsíc má k dispozici prokuratura k zveřejnění všech kopií dokumentů, o než se opírá v obžalobě. Následně bude Mladićovi přidělena stálá obhajoba. Celé přípravné řízení tak může trvat i rok v závislosti na tom, nakolik bude Mladić spolupracovat. Možné problémy se podle některých komentátorů rysují už nyní, když soudce Orije je označován na základě svého dřívějšího vystupování před ICTY jako potenciálně podjatý.

Bez ohledu na další vývoj lze uzavřít, že dědictví ICTY by bez souzení Mladiće nikdy nebylo úplné. Ani jeho zadržení ovšem neuchlácholilo prokurátora ICTY Brammertze, který v pravidelné zprávě podávané Radě bezpečnosti OSN nadále vyžadoval zadržení i úplně posledního obviněného - Goran Hadžiće. Naopak Karel Schwarzenberg se nechal slyšet, že země bývalé Jugoslávie už udělaly maximum možného a další vydávání podezřelých z válečných zločinů by nemělo být v přístupovém procesu k EU požadováno. Zůstává však otázkou, jestli by bez principiálního postoje zejména Holandska, které vždy přístupový proces podmiňovalo spoluprací s ICTY, udělaly postjugoslávské země v této věci vůbec nějaký pokrok.

Zdroje

- Ratko Mladić Case: <http://www.icty.org/sid/10669>.
 - Ratko Mladic in Tribunal Custody- What happens next?: <http://www.internationallawbureau.com/blog/?p=2855>.

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Soudní dvůr řekl „A dost!“

K právu pobytu rodinných příslušníků

Helena Bončková

Začátkem května se Soudní dvůr ve věci *McCarthy*¹ zabýval předběžnou otázkou předloženou britským Nejvyšším soudem. Ten se dotazoval na skutečnost, zda se osoba, která je státním příslušníkem dvou členských států EU, avšak která vždy žila jen v jednom z těchto států, může vůči tomuto státu dovolávat unijního práva, aby v něm získala právo pobytu pro svého manžela. Soudní dvůr tak měl ve velmi krátké době od vydání rozsudku ve věci *Zambrano*² znovu příležitost zabývat se otázkou evropského občanství a na něj navazujících práv, kterým se za určitých okolností mohou těšit nejen občané EU, ale i jejich rodinní příslušníci z třetích zemí. Soudní dvůr překvapivě svoji pověstnou otevřenost vůči rozšiřování unijních „občanských“ práv na příslušníky nečlenských států tentokrát odložil do šuplíku a seznal, že svoboda pohybu a pobytu zase nemusí být tak neomezená a automatická, jak by snad z jeho vlastní judikatury mohlo občas vyplývat.

V uvedené věci se jednalo o následující situaci. Paní McCarthy měla dvojí státní občanství – britské a irské. Narodila se však a vždy pobývala ve Spojeném království, aniž by někdy využila svého práva svobodně se pohybovat a pobývat na území jiných členských států EU. Po uzavření manželství s Jamajčanem paní McCarthy poprvé požádala o vydání irského pasu, který také obdržela. Jakožto irská státní příslušnice, která si přeje pobývat ve Spojeném království na základě práva Unie, následně u britských orgánů požádala o oprávnění k pobytu. Její muž požádal pro sebe o povolení k pobytu jakožto manžel občanky Unie. Jejich žádosti však byly zamítnuty.

Soudní dvůr uvedl, že popis situace paní McCarthy nenasvědčuje tomu, že by v důsledku vnitrostátního opatření byla zbavena možnosti skutečně využívat podstatné části práv plynoucích ze statusu občanky Unie nebo že by byl narušen výkon jejího práva svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států podle čl. 21 SFEU.³ Skutečnost, že orgány Spojeného království nezohlednily irskou státní příslušnost paní McCarthy pro uznání jejího práva pobytu ve Spojeném království, totiž nemá žádný dopad na její právo svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států a ostatně ani na žádné další právo, které pro ni vyplývá z jejího postavení občanky Unie (bod 49). V tomto ohledu Soudní dvůr poukázal na skutečnost, že na rozdíl od věci *Zambrano* nemá dotčené vnitrostátní opatření za následek, že by paní McCarthy měla povinnost opustit území Unie (bod 50). Za těchto podmínek Soudní dvůr konstatoval, že čl. 21 SFEU se nepoužije na občana Unie, který nikdy ne-

využil svého práva volného pohybu a který vždy pobýval v členském státě, jehož je státním příslušníkem, pokud tato skutečnost nevede k situaci, v jejímž důsledku by byl zbaven možnosti skutečně využívat podstatné části práv plynoucích ze statusu občana Unie nebo by byl narušen výkon jeho práva svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států (body 55–56).

V souvislosti s citovaným rozhodnutím lze poukázat na několik skutečností. Za povšimnutí stojí stanovisko generální advokátky Juliane Kokott, která dospěla k závěru, že nelze zcela vyloučit, že by Spojené království mohlo být vzhledem k tomu, že je smluvní stranou Evropské úmluvy o lidských právech (EÚLP), povinno přiznat panu McCarthymu jakožto manželovi britské státní občanky žijící v Anglii právo pobytu. I když EÚLP nezaručuje samotné právo cizince vstoupit do určité země nebo v ní pobývat, může se jednat o zásah do práva na respektování rodinného života podle čl. 8 EÚLP, je-li osobě odepřen vstup nebo pobyt v zemi, kde bydlí její blízcí příbuzní. To však podle generální advokátky není otázka spadající pod právo Unie, nýbrž pouze otázka povinností vyplývajících pro Spojené království z EÚLP a pro její posouzení jsou příslušné vnitrostátní soudy nebo případně Evropský soud pro lidská práva (body 59–60). Ve hře nicméně zůstává aplikace Listiny základních práv EU. Jak generální advokátka, tak Soudní dvůr se však překvapivě otázkou použití Listiny explicitně nezabývali.

V uvedené věci lze přitom uvažovat jak o aplikaci čl. 7 Listiny, který stanoví právo na respektování rodinného života, tak i o aplikaci čl. 21 Listiny, který stanoví zákaz diskriminace. Řešení nastolené Soudním dvorem totiž může vést k situaci, že občan Unie, který využil svého práva volného pohybu, může pro své rodinné příslušníky pocházející ze třetích států získat na základě práva EU příznivější úpravu práva pobytu než státní příslušník hostitelského členského státu, který vždy pobýval na jeho území. Podle generální advokátky však okolnost, že s občany Unie bude v otázce vstupu a pobytu jejich rodinných příslušníků pocházejících z třetích států možná zacházeno rozdílně v závislosti na tom, zda tito občané Unie dříve využili svého práva volného pohybu, nespadá do působnosti práva EU (bod 40).

Podle mého názoru však v tomto případě aplikaci Listiny základních práv EU nelze jednoznačně vyloučit.⁴ Sám Soudní dvůr v rozsudku např. konstatuje, že situace občana Unie, který jako paní McCarthy nevyužil práva volného pohybu, nemůže být postavena na roveň čistě vnitrostátní situaci (bod 46). Stejně tak nelze vyloučit ani úvahu, že by z občanství Unie měl být dovozován zákaz diskriminace vlastních státních příslušníků, jak konstatuje ve svém stanovisku i generální advokátka (bod

41).⁵ Soudní dvůr tak v tomto případě zcela pominul lidskoprávní aspekty uvedené problematiky. Pro jednu mu tak lze opět vytknout účelnou argumentaci lidskoprávními instrumenty, tj. její využívání, kdy se mu tato argumentace „hodí“ a její opomíjení v situacích, kdy je mu tak říkajíc na obtíž. Na druhou stranu však nelze pominout ani skutečnost, že počínání paní McCarthy bylo rovněž velmi účelové. Na rozsudku Soudního dvora je tak sympatické, že se snaží k takovému jednání právo EU nepropůjčovat. Bohužel z mého pohledu poněkud pozdě, neboť v kontextu jeho předcházející judikatury v oblasti volného pohybu a občanství Unie je to již úkol takřka nemožný. Koneckonců ani situace paní McCarthy není neřešitelná. Stačí, když se přestěhuje se svým manželem do Irska.

Poznámky

1) Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 5. 5. 2011 ve věci C-434/09, *Shirley McCarthy v. Secretary of State for the Home Department*.

2) Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 8. 3. 2011 ve věci C-34/09, *Gerardo Ruiz Zambrano v. Office national de l'emploi (ONEm)*. Rozhodnutí jsme komentovali v Bulletinu Centra pro lidská práva a demokratizaci č. 3/2011. Soudní dvůr v něm dospěl k závěru, že čl. 20 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU) brání tomu, aby členský stát odepřel státnímu příslušníku třetího státu, na kterého jsou výživou odkázány jeho děti nízkého věku, jež jsou občany Unie, právo na pobyt v členském státě, v němž mají tyto děti bydliště a jehož mají státní příslušnost, a aby uvedenému státnímu příslušníku třetího státu odmítl vydat pracovní povolení, neboť taková rozhodnutí by uvedené děti připravila o možnost skutečně využívat podstatné části práv spojených se statusem občana Unie.

3) Čl. 21 SFEU stanoví, že každý občan Unie má právo svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států s výhradou omezení a podmínek stanovených ve Smlouvách a v opatřeních přijatých k jejich provedení.

4) Srov. čl. 51 odst. 1 Listiny, podle kterého je Listina členským státům určena, výhradně pokud uplatňují právo EU. Uvedené podle vysvětlení k čl. 51 Listiny znamená, že požadavek respektovat základní práva definovaná v rámci Unie je pro členské státy závazný, pouze jednají-li v oblasti působnosti práva EU.

5) Srov. např. Spaventa, E. (2008): *Seeing the Wood despite the Trees? On the Scope of Union Citizenship and its Constitutional Effects*, *Common Market Law Review*, vol. 45, s. 13.

ESLP: Chodorkovského proces nebol politicky motivovaný

Monika Mareková

Michail Chodorkovskij patril do roku 2003 medzi desiatich najbohatších Rusov. Bol majoritným vlastníkom v ruskej ropnej spoločnosti Yukos, a taktiež začal byť politicky aktívny. Finančne podporoval ruskú opozíciu, otvorene kritizoval ruskú vládu a nazýval ju nedemokratickou.

V októbri 2003 bol predvolaný ako svedok na trestný súdny proces v Moskve. Z tohto sa riadne ospravedlnil pre jeho obchodné jednanie vo východnom Rusku. O dva dni na to bol však zatknutý na letisku v Novosibirsku a predvedený ako svedok do Moskvy. V priebehu necelých dvoch a pol hodín mu boli predložené obvinenia z ekonomických zločinov v rozsahu 35 strán. Zo svedka sa stal obvinený a o pár hodín rozhodol súd o jeho väzbe z dôvodu závažnosti obvinení, možnosti ovplyvňovania svedkov, snahy zničiť dôkazy alebo páchania ďalšej trestnej činnosti.

O necelé dva mesiace neskôr obžaloba na ústnom jednaní požiadala 300stranovým dokumentom o predĺženie väzby pána Chodorkovského, pričom jeho právnici pred jednaním nedostali kópiu tejto žiadosti. O niekoľko dní súd rozhodol o predĺžení väzby, ktoré sa opakovalo ešte šesťkrát, z toho dvakrát bez odôvodnenia. Súd nikdy nezvažoval alternatívne riešenie k väzbe. Prvé dve jednanie, na ktorých bola väzba predĺžená, boli verejné a v rozhodnutiach často nebolo určené, o akú dobu väzbu predlžovali.

Pán Chodorkovskij bol počas ústnych jednaní vždy umiestnený v kletke a so svojimi právníkmi sa mohol rozprávať iba v prítomnosti stráží. Jedno z ústnych jednaní, na ktorom bola predĺžená jeho väzba, sa konalo bez jeho prítomnosti a aj bez prítomnosti jeho právnikov. Všetky jeho odvolania proti predĺženiu väzby boli neúspešné a jedno rozhodnutie o odvolaní bolo vydané až po mesiaci a deviatich dňoch.

Po tom, čo pána Chodorkovského raz vo väzbe navštívila jeho právnička, bola prehladaná a boli jej zabavené jej osobné poznámky o pokračovaní v procese. Tieto boli použité ako dôkaz pre predĺženie väzby.

Počas svojho procesu bol Chodorkovskij väznený v dvoch väzniciach a sťažoval sa na to, že boli preplnené, nemal prístup k čerstvému vzduchu, toalety v celách boli ponižujúce, mohol sa umývať iba raz týždenne a nemohol byť vyšetrovaný svojimi doktormi. V máji roku 2005 bol odsúdený za ekonomické zločiny na osem rokov odňatia slobody.

Chodorkovskij podal na Európsky súd pre ľudské práva („ESLP“) sťažnosť pre porušenie zákazu ponižujúceho a neľudského zaobchádzania (článok 3 Dohovoru o ochra-



ne ľudských práv a základných slobôd („Dohovor“)), práva na slobodu a osobnú bezpečnosť (článok 5 Dohovoru) a ohroženia možnosti obmedzenia práv (článok 18 Dohovoru).

Súd neuznal porušenie zákazu ponižujúceho a neľudského zaobchádzania počas väzby v prvom väzenskom zariadení, kde síce bolo nedostatočné vetranie a pán Chodorkovskij nemal súkromie pri používaní toalety, ale za poplatok mohol využívať fitnesscentrum, častejšie sa sprchovať a dostával jedlo a lieky od svojich príbuzných. Porušenie zákazu ponižujúceho a neľudského zaobchádzania však uznal pri väzbe v druhom väzenskom zariadení. Vo svojej cele mal totiž veľmi málo priestoru a hygienické podmienky boli alarmujúce. Za ponižujúce zaobchádzanie Súd taktiež prehlásil držanie pána Chodorkovského v kletke počas ústnych pojednávaní, keďže nebol obvinený z násilných trestných činov, nemal trestný záznam a nič nenasvedčovalo tomu, že by sa mohol správať násilne.

ESLP potvrdil porušenie zákonného zatknutia pre nepodrobenie sa rozhodnutiu vydanému podľa zákona (článok 5 ods. 1 písm. b) Dohovoru), pretože ruské policajné orgány predviedli pána Chodorkovského ako svedka, ale vzápätí mu predložili obvinenia na 35 stranách, čo dokazuje, že už vopred plánovali pána Chodorkovského obviňovať. Keďže skutočný úmysel sa líšil od vyjadreného zámeru predviesť Chodorkovského ako svedka, bolo porušené jeho právo byť nezákonne zatknutý.

Tvrdenie porušenia zákonného zatknutia pre dôvodné podozrenie zo spáchania trestného činu (článok 5 ods. 1 písm. c) Dohovoru) Súd odmietol, pretože aj keď boli prvé dve rozhodnutia o predĺžení väzby neverejné a nebola v nich vždy stanovená doba predĺženia, pán Chodorkovskij bol riadne zastúpený právnikmi a zo zákonov bola vyvoditeľná maximálna dĺžka väzby.

Uznané bolo porušenie práva byť súdený v primeranej lehote alebo byť prepustený (článok 5 ods. 3 Dohovoru), keďže väzba pána Chodorkovského bola predĺžená dvakrát bez odôvodnenia a ruské súdy nikdy nezvažovali alternatívy k väzbe. Zabavenie poznámok Chodorkovského právničky porušilo privilégium vzťahu obvineného a obhajcu a ich použitie ako dôkaz pre predĺženie väzby bolo nezákonné.

ESLP ďalej rozhodol o štyroch porušeníach práva podať návrh na zahájenie konania, v ktorom by súd urýchlene rozhodol o zákonnosti jeho zbavenia slobody (článok 5 ods. 4 Dohovoru): na prvom ústnom pojednávaní o predĺžení väzby dostali obhajcovia pána Chodorkovského 300stranový dokument neskoro a nemali možnosť v súkromí komunikovať so svojim klientom, čím bol oproti obžalobe v znevýhodnenej pozícii. Ďalšie z ústnych pojednávaní, na ktorom došlo k predĺženiu väzby pána Chodorkovského, sa konalo bez jeho prítomnosti a bez prítomnosti jeho právnikov,



Mikhail Chodorkovskij, foto: Washington Examiner.com.

preto sa nemohol hájiť. Ruské súdy sa taktiež nezaoberali jednou zo žiadostí o prepustenie; o jednom z odvolaní zase rozhodli príliš neskoro.

Súd však neuznal porušenie ohrozenia možnosti obmedzenia práv (článok 18 Dohovoru), ktorého sa pán Chodorkovskij domáhal s tvrdením, že bol zatknutý z politických dôvodov. Súd dospel k záveru, že toto tvrdenie nebolo dokázané. Aj keď odporcovia pána Chodorkovského ťažili z jeho zatknutia, jeho postavenie nemôže byť prekážkou pre štátne orgány, aby ho obvinili, pokiaľ existuje dôvodné podozrenie, že spáchal trestné činy. Ak by bolo každé trestné stíhanie politicky aktívneho jednotlivca a priori považované za politicky motivované, nebolo by vôbec možné takýchto ľudí trestne stíhať, preto je pre potvrdenie porušenia článku 18 potrebné nesporne dokázať politické dôvody zatknutia, čo sa pánovi Chodorkovskému nepodarilo.

Rusko musí Chodorkovskému zaplatiť 10 000 eur ako náhradu imateriálnej škody a 14 543 eur ako náhradu súdnych poplatkov a nákladov. Rozhodnutie senátu Súdu zatiaľ nie je konečné a strany môžu požiadať o postúpenie veci veľkého senátu ESLP.

Prelomový Dohovor Rady Európy proti násiliu na ženách

V Česku zatiaľ len hudba budúcnosti

Lenka Lakotová

Dňa 11. mája 2011 bol v tureckom Istanbule otvorený k podpisu nový Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácomu násiliu a boji proti nemu. Dohovor je, čo sa týka ochrany žien, prelomovým dokumentom. Ide o prvý medzinárodný právne záväzný nástroj na predchádzanie násiliu a ochranu obetí, ktorý medzi iným definuje rozličné formy násilia na ženách, napríklad sledovanie („stalking“), mrženie pohlavných orgánov, alebo manželstvá z donútenia a ďalšie. Dohovor predpokladá ustanovenie medzinárodnej skupiny nezávislých expertov, ktorá bude sledovať jeho implementáciu na národnej úrovni.

Hoci Dohovor získal už trinásť signatárov (medzi nimi i Slovenskú republiku), Česká republika sa k nemu zatiaľ nepripojila. O tejto otázke prebehla diskusia už aj v Poslaneckej snemovni. Premiér Nečas na otázku, či Česká republika tento Dohovor v blízkej budúcnosti podpíše, zareagoval so slovami, že v najbližšej dobe sa pristúpenie neplánuje. Najskôr musí podľa neho prebehnúť analýza dopadov na právny poriadok, po vyriešení problémov úpravy vnútroštátneho právneho poriadku v súlade s Dohovorom by však už ratifikácii nemalo nič stať v ceste.

Nečas zároveň poukázal na to, že Česko sa už počas vyjednávania Dohovoru postavilo do špecifickej pozície, keď spolu s Holandskom na čele skupiny niekoľkých štátov presadzovalo, aby sa vzťahoval i na ďalšie obete domáceho násilia – mužov, seniorov a deti. Problém vytvorenia dvoch táborov štátov stojacich proti sebe bol však podľa neho spôsobený údajne nejasným zadaním zo strany Výboru ministrov Rady Európy. Dohovor v jeho súčasnej podobe vychádza v ústrety obojstranným: napriek tomu, že sa primárne vzťahuje na ženy, zmluvné strany sú vyzývané, aby ho aplikovali na všetky obete domáceho násilia. Dlhotrvajúce vyjednávanie Dohovoru dospelo napriek určitým rozporom medzi štátmi k úspešnému finále, teraz už len počkať, aký úspech bude mať v procese ratifikácie, a najmä, ako sa prejaví v praxi.

Zdroje

- Poslanecká snemovňa ČR. 9. jún 2011. <http://www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/019schuz/s019102.htm>.
- Rada Európy 2011. Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, Explanatory Report, <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/HTML/DomesticViolence.htm>.
- Rada Európy 2011. Ad Hoc Committee ... (CAHVIO), http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/violence/default_EN.asp?.

R. R. proti Polsku

Nelidské zacházení kvůli odmítnutí genetických testů
Helena Bončková

Evropský soud pro lidská práva koncem května shledal ve věci *R. R. proti Polsku*¹ porušení zákazu mučení, nelidského a ponižujícího zacházení (čl. 3 Úmluvy) a práva na respektování soukromého a rodinného života (čl. 8). Případ se týkal polské matky, které bylo v 18. týdnu těhotenství rodinným lékařem sděleno, že plod je pravděpodobně poškozen. Rodinný lékař jí však odmítl udělit formální doporučení k absolvování genetických testů, které by poškození plodu mohly potvrdit. Stejně tak odmítl interrupci. Paní R. R. následně absolvovala řadu vyšetření v různých nemocnicích, avšak teprve ve 23. týdnu těhotenství jí byly umožněny genetické testy, jejichž výsledky za další dva týdny potvrdily, že plod vykazuje vývojové abnormality. V souladu s polskými zákony však bylo možno interrupci vykonat pouze do 24. týdne těhotenství. Paní R. R. tak v roce 2002 porodila holčičku s Turnerovým syndromem.

Matka následně žalovala rodinného lékaře za to, že jí neumožnil včas podstoupit genetické vyšetření, a dále za to, že v novinovém článku zveřejnil údaje o jejím zdravotním stavu a označil ji i jejího manžela za nezodpovědné rodiče. Polské soudy v první fázi paní R. R. odškodnily pouze újmu způsobenou novinovým článkem. Teprve poté, co Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí soudů nižších stupňů, byla paní R. R. odškodněna rovněž za újmu způsobenou nemožností podstoupit genetické testy. Evropský soud pro lidská práva však shledal, že kompenzace ve výši 35.000 PLN, která byla matce poskytnuta na základě rozhodnutí polských soudů, je nedostatečná, proto paní R. R. má i nadále status oběti podle Úmluvy. Soud dále shledal, že matka byla vystavena ponižujícímu zacházení ze strany lékařů a nemocnice, a proto byl porušen čl. 3 Úmluvy. Evropský soud pro lidská práva rovněž kritizoval jednání polských lékařů, jakož i organizační a administrativní překážky, které bránily paní R. R. podstoupit genetické testy. Zejména pak odmítl argument polské vlády, která tvrdila, že přístup ke genetickým testům ve skutečnosti umožňuje přístup k interrupci. Soud naopak uvedl, že státy jsou povinny organizovat svůj zdravotnický systém takovým způsobem, aby zajistily, že v důsledku výkonu svobody svědomí lékařského personálu nebude pacientům odpírán přístup ke službám, ke kterým jsou ze zákona oprávněni. V návaznosti na tento závěr Evropský soud pro lidská práva shledal, že bylo porušeno rovněž právo na respektování soukromého a rodinného života.

Poznámky

- 1) Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 5. 2011, *R.R. proti Polsku*, stížnost č. 27617/04.

Recenze

Dead Aid

Hubert Smekal

MOYO, Dambisa (2009). *Dead Aid: why aid is not working and how there is another way for Africa*. Allan Lane, 188 stran.

Z knihy Dambisy Moyo se stal bestseller trochu neočekávaně. Sympatická zambijská ekonomka s tituly z Harvardu a Oxfordu a praxí u Goldman Sachs zabrousila na akademickou půdu bílých mužů a ještě ke všemu západnímu světu vzkázala – nechejte si svou pomoc. Nepotřebujeme Bona Voxe, ale obchod a investice. Raději se spráhneme s Čínou, které jde o byznys a zbytečně neotravuje s nějakými lidskými právy či demokracií. Dost radikální návrhy zatřásly zaběhanou rétorikou a charitativním megaakcím s cílem vybrat co nejvíce peněz na pomoc Africe přikreslily velký otazník. Bilión dolarů, který údajně na pomoc kontinentu za posledních 60 let přiteklo, napáchal podle Moyo více škody než užitku – pouze zakonzervoval vládnoucí struktury a učinil africké státy na pomoci zvenčí závislé. Diktátory, kteří si kupovali letadla a vybavovali koupelny zlatem, zatímco na ulicích umíraly desítky lidí hladem, držely u moci západní peníze. Rozvojová pomoc snad zpočátku byla ušlechtilou myšlenkou, ale postupně se z ní stalo podnikání jako každé jiné – agentury soutěží o zdroje, z nichž živí zástupy zaměstnanců. Když zmíním trochu jiný případ – pomoc po přírodních katastrofách – stačí se podívat na několikánásobně přestřelené odhady ztrát na životech a škod, jejichž prostřednictvím se snaží agentury apelovat na lidský soucit. Účel je to jistě bohužel, prostředky již o trochu méně.

Knížka samotná se vyznačuje čtivostí, vzhledem k jejímu rozsahu (necelých 200 stran) a nekomplikovanosti může lehece sloužit k vyplnění času v dopravních prostředcích. Rozhodně se nejedná o čistě akademickou práci, se všemi klady a zápory z této skutečnosti plynoucími. Byť se argumentace jeví většinou promyšleně, po dočtení knihy jsem nebyl přesvědčen, neřkuli s ní ztotožněn. Hlavní problém vidím v dokazování odvážných tvrzení, autorka se opírá o důkazy anekdotálního charakteru (v sociálněvědním slova smyslu), nikoliv o komplexní či alespoň reprezentativní posouzení. Jinými slovy, autorka zdařile vykresluje nešvary pomoci a problémy, jimiž současná Afrika trpí, nicméně důkazy pro kauzální vztah pomoc – problémy neshledávám jako dostatečně neprůstřelné. I bez pomoci by Afrika zřejmě nebyla rajskou zahradou... Žádné velké kvantitativní divočení v knize nehledejte, i když také tímto směrem se již nějakou dobu výzkum problematiky rozvoje ubírá a mou předchozí námitku by mohl právě tento přístup korigovat.



Dambisa Moyo, foto: www.bookerising.net

Moyo se sympaticky snaží nabídnout i řešení, a to přilákat finanční toky jinými způsoby než doposud. Jmenovitě pomocí vydávání dluhopisů, usnadněním remitencí, půjček v místní měně a přilákáním cizích investic. Autorka dále doporučuje rozvoj regionálního (afrického) obchodu a podporu výměny s rozvíjejícími se mocnostmi jako Čína, Indie, Rusko či Turecko. Zároveň si je vědoma nezbytnosti kvalitního vládnutí, proto vyzývá Západ, aby se zaměřil právě na pomoc v budování „good governance“. Bezkonkurenčně nejprogresivnější návrh však představuje apel na ukončení veškeré pomoci do pěti let. Takový časový horizont se zdá být docela sebevražedný, především s ohledem na nezanedbatelný podíl pomoci na HDP některých afrických států a nejistotě, zda peníze skutečně přitečou alternativními způsoby.

Dambisa Moyo se svou knihou trefila do černého. Zpracovává čtenářsky vděčné téma a podává je poutavě s množstvím zajímavých informací. Zároveň se jedná o téma dostatečně kontroverzní s prostorem pro vlastní úvahy a pochyby. A svou roli pochopitelně sehrála i osobnost autorky, volání po ukončení pomoci vyzní jinak z úst mladé Afričanky než z názorových stránek Wall Street Journal.

3) Mezinárodní politika a lidská práva

Druhá tvář Číny

Environmentální krize jako hrozba pro režim

Petr Příbyla

Dnešní Čína představuje nejlidnatější stát a druhou nejsilnější ekonomiku na světě. Jen v posledních patnácti letech dokázala ekonomická transformace zvýšit HDP desetkrát. Z globálního hlediska byla například v roce 2004 Čína zodpovědná za jednu třetinu celosvětového ekonomického růstu a za 14 procent parity kupní síly v roce 2005, hned za Spojenými státy. Druhou stranu mince ekonomického zázraku však představují extrémní environmentální škody v podobě průmyslového znečištění vodních zdrojů, půdy a ovzduší. V roce 2010 proto přisoudila Číně další prvenství zpráva Světové banky, kdy dvacet z třiceti nejznečištěnějších měst na světě připadá právě Číně.

V červnu tohoto roku upozornila Human Rights Watch (HRW) na katastrofální daň čínského ekonomického růstu a vydala alarmující zprávu mapující situaci v provinciích Henan, Hunan, Šen-si a Jun-nan ve středozápadní Číně. Zpráva uvádí, že chemikáliemi kontaminovaná pit-

ná voda představuje jeden z klíčových problémů současných čínských měst. Dle odhadů Světové zdravotnické organizace (WHO) je každým rokem zodpovědná za smrt více než 100 tisíc obyvatel. Až jedna třetina čínských domácností s nízkými příjmy je totiž zcela závislá na povrchové vodě jakožto jediném zdroji pitné vody. Dle odhadů HRW je tak až 300 milionů Číňanů závislých na zdraví nebezpečných zdrojích pitné vody. Vedle znečištění pitné vody je obdobná situace patrná i co se týče znečištění ovzduší. Čína stále zachovává prvenství jak co do největšího znečišťovatele ovzduší, tak i co do největšího producenta skleníkových plynů na světě. WHO odhaduje, že ročně dochází až k 656 tisícům úmrtím v důsledku nemocí vzniklých z kontaminovaného vzduchem. Kvůli těžkým kovům z průmyslových podniků pronikajícím do ovzduší, půdy a pitné vody, se tyto látky dostávají přirozenou cestou do lidského těla a ničí výhled tisíců Číňanů na důstojný a zdravý život.

Přestože si čínská vláda v posledních letech uvědomila neudržitelné tempo ničení životního prostředí, k praktickým změnám došlo spíše poskrovnu. V roce 2006 premiér Wen



Severokorjské lábory, foto: Amnesty International.

Ťia-pao upozorňoval problém znečištěné vody a kyselých dešťů a podnítil vznik tzv. *Strategie udržitelného rozvoje HDP* za účelem eliminování skleníkových plynů. Nová environmentální agenda podnítila podporu a rozvoj „zelených“ technologií a čínská vláda také začala vážněji řešit problém nelegálních továren znečišťující životní prostředí. A jaký byl výsledek? Statistika z roku 2009, tedy 3 roky po vzniku uvedené strategie, hovoří až o 2183 společnostech zpracovávajících těžké kovy, které byly potrestány za protiprávní činnost a 231 společností bylo zcela uzavřeno. Často ale docházelo k pouze formální změně, protože mnohé nelegální továrny byly zakrátko znovu otevřeny bez jakýchkoliv změn či úprav a pouze převedeny pod patronát místních úřadů. Problém nicméně nestojí pouze na straně velkých továren zpracovávajících těžké kovy, ale z velké míry i na straně menších provozů, které se nachází v menších městech a vesnicích. Pověšinou soukromě vlastněné subjekty, zaměstnávající v celkovém počtu více než 130 milionů pracovníků, mají dle některých odhadů na svědomí až 60 procent znečištění ovzduší a vody na celém území Číny. Ač je tedy snaha vlády více než vhodná, v realitě stále zůstávají velké problémy. V první řadě to platí pro zmíněné menší soukromé továrny, kterých je více než 20 milionů a jsou rozprostřeny po čínském venkově, což znesnadňuje jejich regulaci a kontrolu. Za druhé platí, že majitelé právě menších podniků nemají dostatečný kapitál k nákupu technologií omezujících emise skleníkových plynů a znečišťování okolních vod. Ačkoliv iniciativa čínské vlády přispěla k eliminaci a regulaci hlavních znečišťovatelů, na řešení problému menších továren, které zodpovídají za 60 procent celkových emisí, stále nemá dostatečné nástroje.

Necenzurované zprávy o životním prostředí v jednotlivých provinciích a možnosti veřejně protestovat nebo se bránit právní cestou jsou stále velmi omezené. Počet menších nepokojů a protestů v zemědělských oblastech Číny nicméně v posledních letech vzrostl. Čínská média například uvádějí, že jen v provincii Šen-si došlo v roce 2009 celkem k 32 veřejným nepokojům. Informace o těchto událostech jsou nicméně nespolehlivé a nelze proto jednoduše hodnotit vážnost protestů a jejich význam pro místní komunistické úřady. Pla-

tí nicméně, že právě nespokojenost Číňanů s životním prostředím, ve kterém musí žít, může být do budoucna vážným důvodem pro politicky zabarvené protesty proti komunistické straně Číny. Například obyvatelé východní Evropy mají s podobnými problémy své zkušenosti a otázka zničeného životního prostředí jistě přispěla k jejich nespokojenosti s komunistickými režimy. Vládcí Číny by se měli obávat.

Zdroje

- Bryan Tilt, 2006, "Perceptions of Risk from Industrial Pollution in China: A Comparison of Occupational Groups," Human Organization, vol. 65, no. 2.
- Human Rights Watch Report, 2011, "My Children Have Been Poisoned". A public Health Crisis in Four Chinese Provinces.
- Junfeng Zhang et al., 2010, "Environmental Health in China: Progress Towards Clean Air and Safe Water," Lancet, vol. 375, no. 9720.
- Xinhua, 2010, "China Mulls Technical Standards to Prevent Heavy Metal Pollution," Hong Kong Trade Development Council, July 12, <http://www.hktdc.com/info/vp/a/ctde/en/1/4/1/1X-06ZYRF/China-Trade/China-mulls-technical-standards-to-prevent-heavy-metal-pollution.htm>.
- The World Bank, 2010, "China Quick Facts," <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/EASTASIAPACIFICEXT/CHINAEXTN/0,,contentMDK:20680895~pagePK:1497618~piPK:217854~theSitePK:318950,00.html>.
- Wang Wei, 2010, "China Committed to Sustainable Development," China.org.cn, July 30. http://www.china.org.cn/environment/2010-07/30/content_20609281.htm.

Členové Centra publikovali

Lukáš Hoder, který bude od srpna 2011 jakožto Fulbrightův stipendista působit na Georgetown University ve Washingtonu D.C., publikoval článek *Blízkovýchodní studená válka a Obamův demokratizační obrat* v červnovém čísle časopisu Mezinárodní politika. Společně s dr. Petrem Suchým publikoval také v časopise Obrana a strategie, a to studii *Bushova doktrína na Blízkém východě*.

IIPS MU vydal knihu *Politická ekonomie mezinárodních vztahů*



Předkládaná publikace představuje českému čtenáři výzkumnou tradici studia politické ekonomie v mezinárodních vztazích, zaměřuje se především na základní pojmy, teoretické koncepty a diskuze v rámci tohoto perspektivního oboru. Autory jsou Oldřich Krpec, ředitel Mezinárodního politologického ústavu MU, a Vladan Hodulák, který působí na katedře mezinárodních vztahů a evropských studií Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity.

Knihu lze objednat na www.iips.cz.

17. zasedání Rady OSN pro lidská práva

V duchu Arabského jara

Jan Lhotský

Během tří týdnů mezi 30. květnem a 17. červnem 2011 proběhlo v Ženevě sedmnácté řádné zasedání Rady OSN pro lidská práva. Vzhledem k tomu, že se v rámci svého doktorského studia na Právnické fakultě Masarykovy univerzity chystám psát disertační práci na rozvoj mechanismů mezinárodní ochrany lidských práv, dostal jsem příležitost se v rámci pracovní stáže u Stálé mise ČR při OSN v Ženevě jednat Rady pro lidská práva zúčastnit. Takovou zkušenost jsem považoval za neobyčejně zajímavou především proto, že se jedná prakticky o jedinou mezinárodní instituci specializovanou na oblast lidských práv, ve které participují zástupci ze všech členských států OSN.

Rada OSN pro lidská práva je tělesem, které v roce 2006 nahradilo dřívější Komisi OSN pro lidská práva. Z institucionálního hlediska je Rada pomocným orgánem Valného shromáždění OSN. Skládá se ze 47 členů, kteří jsou voleni vždy na tři roky. Na základě rozdělení států do konkrétních regionálních skupin jsou pak v Radě vždy za-

stoupeny země ze všech regionů světa. Všechny státy mají při hlasování stejnou váhu a nezáleží tedy na tom, zda se jedná o důležitou světovou velmoc nebo nepatrný ostrovní stát. V květnu tohoto roku byla Valným shromážděním OSN zvolena členem Rady Česká republika a bude moci vykonávat svůj mandát od července 2011 až do roku 2014.

Sídlo Rady OSN pro lidská práva se nachází v rozsáhlém Palais des Nations, jenž byl vystavěn již v meziválečném období jako sídlo Společnosti národů. V jedné z novějších budov komplexu se pak nachází velká oválná místnost, ve které probíhá jednání pléna. Kromě samotných členů Rady se jej účastní rovněž všechny členské státy OSN a v interaktivních rozpravách se pak mohou k jednotlivým bodům jednání také vyjadřovat. Česká republika má tudíž v Radě křeslo pro své zástupce (z titulu členství v OSN) a mojí rolí bylo sledovat jednání pléna a z konkrétních zpráv prezentovaných zvláštními zpravodaji a následných diskusí psát reporty, které jsou poté využívány pro potřeby Ministerstva zahraničních věcí ČR.

Na začátku prvního týdne jednání vystoupila Vysoká komisařka OSN pro lidská práva¹ Navi Pillay s pravidelnou



Jan Lhotský, foto: archiv

aktualizací zprávy o činnosti svého úřadu, ve kterém se věnovala aktuálnímu stavu dodržování, resp. porušování lidských práv v různých částech světa. Po zhodnocení, které se týkalo především situace v zemích severní Afriky a na Blízkém východě, následovala všeobecná rozprava, ve které se ke zprávě Vysoké komisařky vyjadřovaly jednotlivé státy a rovněž přítomné nevládní organizace. Následující dny byly věnovány tzv. zvláštním procedurám (*special procedures*). Pod tímto označením se skrývají mandáty pracovních skupin a zvláštních zpravodajů, jejichž úkolem je vyšetřit a podat Radě zprávu buď o určitém tematickém problému napříč zeměmi, nebo o situaci dodržování lidských práv v nějaké konkrétní zemi. Takto byly představeny zprávy např. k problematice hromadných poprav nebo svobody projevu, následované interaktivním dialogem s daným zvláštním zpravodajem.

Druhý týden pak byl ve znamení tzv. univerzálního periodického přezkumu (UPR)² a zprávy vyšetřovací komise k situaci v Libyi. V průběhu několika dní se vyjasňovalo, zda bude jakožto dotčenému státu umožněno vystoupit pouze představitelům libyjské vlády v Tripolisu nebo také zástupcům NTC (*National Transitional Council*) z Benghází. Dle přednesené zprávy pak vyšetřovací komise nezávisle na vyšetřování Mezinárodního trestního soudu došla k závěru, že ze strany vládních vojsk došlo nejen k válečným zločinům, ale také ke zločinům proti lidskosti, jelikož byly páčány proti civilnímu obyvatelstvu v rozsáhlé míře a systematickým způsobem. Některé násilnosti páchané ze strany opozičních sil je pak podle jejího názoru možné kvalifikovat jako válečné zločiny. Zatímco představitelé Tripolisu se ve své reakci snažili především pošpinit svého protivníka, vyjádření NTC bylo nakonec přečteno delegací Jordánska a neslo se v duchu přijetí doporučení komise.

Mezitím probíhal univerzální periodický přezkum, v rámci nějž je každý stát světa jednou za čtyři roky přezkoumán

z pohledu dodržování lidských práv. Jedná se tak o jediný skutečně univerzální mechanismus ochrany lidských práv. Zde však přišlo určité zklamání z fungování a politizace Rady. Jelikož v tuto dobu probíhalo také vyjádření představitelů Barmy/Myanmaru ohledně přijetí či odmítnutí jednotlivých doporučení, dala se očekávat vcelku ostrá debata. K mému překvapení se však po vystoupení představitelů vojenského režimu zúčastnilo interaktivního dialogu několik zemí jihovýchodní Asie, které Barmu vesměs chválily za pozitivní přístup. Na ostatní státy se z časových důvodů nedostalo, a tak nevybíravější (a pravdivější) vyjádření zazněla až z úst představitelů nevládních organizací.

V průběhu třetího týdne se projednávala zpráva vyšetřovací komise k povolební situaci v Pobřeží slonoviny a také zpráva Vysoké komisařky k situaci v Sýrii, jejíž představitelé s vyšetřovací misí nespolupracují a ta je tak nucena operovat na území Turecka nedaleko syrských hranic. Poslední dva dny pak byly věnovány přijímání rozhodnutí a rezolucí, na které se delegace v rámci neformálních jednání prostřednictvím vytváření různých koalic připravovaly již od začátku zasedání. Kromě několika rozhodnutí technického charakteru a prodloužení mandátů zvláštních zpravodajů a vyšetřovacích komisí bylo schváleno znění nového opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte, který tak má být otevřen k podpisu a ratifikacím.

Rada rovněž schválila rezoluci týkající se násilí a diskriminace z důvodu sexuální orientace a pohlaví. Proti tomuto návrhu, který podporuje tzv. práva LGBT (*lesbian, gay, bisexual, transgender*), se stavěly především africké a arabské státy, jelikož ve většině z nich je homosexualita formálně stále ilegální. Jednou z hlavních priorit České republiky i Evropské unie pak bylo schválení rezoluce o situaci v Bělorusku. Jelikož však reálně hrozilo, že skupina latinskoamerických a karibských států (GRULAC) by mohla hlasovat proti rezoluci, byl na poslední chvíli vyměněn mandát zvláštního zpravodaje pro tuto zemi (považovaný za silnější mechanismus) za mandát Vysoké komisařky, která v souvislosti se zhoršením situace po prezidentských volbách na konci roku 2010 provede šetření, a poté přednese Radě zprávu o porušování lidských práv v Bělorusku.

Kdo by čekal, že je Rada OSN pro lidská práva nadána silnými a efektivními pravomocemi, jak prosazovat a chránit lidská práva ve světě, bude patrně zklamán. Rada je orgánem, ve kterém se mezinárodní právo reálně konfrontuje s mezinárodní politikou a diplomacií. Když jsem jednoho dne usedal na místo vyhrazené pro Českou republiku a zrovna končilo jednání univerzálního periodického přezkumu s Nauru, zeptal jsem se zvědavě souseda po levé straně, jímž byl delegát ze Severní Koreje (zasedací pořádek států je organizován abecedně ve francouzštině), zda jsem přišel o něco zajímavého. Představitel KLDK se na mě usmál, zakroutil hlavou a řekl: „No... I think, it is just procedural!“

Bulletin přímo na mail

Pokud si přejete pravidelně dostávat bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci na mail, napište na adresu lidskaprava@iips.cz.

V předmětu zprávy prosím uveďte „Bulletin“.

Centrum pro lidská práva na Facebooku



Připojte se k facebookové skupině Centra pro lidská práva a demokratizaci a zapojte se do debat o lidských právech nejen v České republice.

Pravdu měl ale pouze částečně. Je zřejmé, že takový orgán není a ani nemůže být žádnou světovou vládou, kterou budou všichni na slovo poslouchat. Na druhou stranu má ale silné stránky spočívající především ve schopnosti vyšetřit určité konkrétní případy porušování lidských práv, pojmenovat jejich viníky a navrhnout vhodná řešení. A je to především jediné opravdu univerzální fórum, kde se představitelé všech zemí světa setkávají a společně diskutují o lidskoprávních problémech. Kdo by si přál rychlé řešení, bude na Radu pravděpodobně nahlížet velmi kriticky. Když jsem se však o tomto bavil s kolegyní z řeckého zastoupení, řekla mi, že měli v delegaci jednoho dříve narozeného diplomata, který se v rámci struktur OSN záležitostí ochrany lidských práv věnoval několik desítek let. A pokud by měl porovnat začátek s koncem své kariéry ve smyslu stavu i přístupu států k této problematice, mnohé se za tu dobu výrazně zlepšilo.

Podpora a ochrana lidských práv ve světě je zkrátka během na dlouhou trať. A tak jako v dálkovém běhu, i zde přináší ovo-

ce především vytrvalost. Po skončení 17. zasedání se Česká republika zařadila mezi členy Rady a bude se tak moci na úspěchu tohoto maratónu po dobu následujících tří let aktivně podílet.

Poznámky

1) Zatímco Radu OSN pro lidská práva, jež je oprávněna přijímat rezoluce, tvoří zástupci států, Úřad vysoké komisařky OSN pro lidská práva ve spolupráci s konkrétními státy podporuje ochranu lidských práv na decentralizované úrovni. Na základě zmocnění Rady rovněž analyzuje konkrétní situace ohrožení lidských práv a navrhuje jejich řešení. S jistou dávkou nadsázky je tedy možné říci, že pravomoc Rady odpovídá v rámci lidskoprávních struktur OSN legislativě, zatímco pravomoc Vysoké komisařky moci výkonné.

2) UPR je institutem Rady OSN pro lidská práva, jehož první kolo proběhlo v období 2008 až 2011. Jeho cílem je pravidelné hodnocení stavu lidských práv ve všech 192 členských státech OSN a poskytuje možnost navrhování a přijímání konkrétních doporučení. Hodnocení je skutečný stav, nikoliv pouze dodržování právních závazků vůči ratifikovaným mezinárodním smlouvám a protokolům.



Palais des Nations, foto: archiv

4) Česká republika a lidská práva

Výbor OSN pro práva dítěte hodnotil situaci v ČR Kritikou se nešetřilo

Veronika Dokulilová

Ke konci května proběhlo v Ženevě setkání Výboru pro práva dítěte s českou delegací. Hlavním tématem dne byla agenda naplňování Úmluvy o právech dítěte v České republice (ČR). Na základě výsledků tohoto slyšení pak ke konci června vydá Výbor oficiální doporučení pro českou vládu pro nadcházející období.

Již v polovině března přitom Výbor zveřejnil třináct otázek týkajících se implementace a plnění Úmluvy o právech dítěte v České republice. Členy výboru zajímal například stav implementace úmluvy do občanského zákoníku a existence národního akčního plánu pro implementaci Úmluvy. ČR měla také předložit příklady praktických dopadů dodržování konvence či představit kroky podniknuté k naplnění některých rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva v oblasti práv dětí. Otázky se mimo jiné věnovaly také problematice duševně chorých dětí a uprchlíků. Česká republika byla též Výborem vyzvána k prezentaci nových zákonů a programů souvisejících s právy dítěte. Součástí dokumentu byla také žádost o poskytnutí aktuálních statistických dat (finanční alokace uvolněné na plnění konvence, počet dětí v ústavní výchově, počet dětí bez domova aj.). Zodpovězené otázky a požadovaná data měla ČR doručit do konce měsíce března.

Ačkoliv písemné odpovědi ČR vydaly na 35 stran, dočkala se česká delegace při setkání s Výborem dne 31. května 2011 více než sta doplňujících otázek. Pod vedením zmocněnkyně pro lidská práva Michaely Šimůnkové čelila česká delegace především kritice za nedostatečné plnění Úmluvy o právech dítěte. „Výbor vyjádřil znepokojení nad tím, že Česká republika opakovaně ignoruje v minulosti udělená doporučení. Hlavní výtky se týkaly chybějícího národního akčního plánu pro dodržování dětských práv, absence orgánu zodpovědného za plnění Úmluvy, přetrvávající segregace ve školství a vysokého podílu dětí vyrůstajících v ústavní péči.“¹ uvádí tisková zpráva Ligy lidských práv, jejíž zástupce se jednání výboru jako pozorovatel účastnil. Liga lidských práv se přitom na procesu formování otázek pro ČR aktivně podílela - na problematické oblasti dodržování a implementace Úmluvy upozornila ve své stínové zprávě, kterou Výboru představila na jednání už v únoru 2011.

Úmluva o právech dítěte vznikla v roce 1989 na půdě OSN, přičemž ČR je její smluvní stranou od 1. ledna 1993. Smlouva činí státy, které ji přijaly, právně odpovědnými

za jejich jednání vůči dětem. Dodržování úmluvy kontroluje Výbor pro práva dítěte OSN. Tento expertní a monitorovací orgán je složený z 18 odborníků na dětskou problematiku. Státy, které Úmluvu ratifikovaly, jsou povinny v pravidelných intervalech podávat Výboru zprávy o stavu dodržování dětských práv v dané zemi. „Poslední zasedání Výboru, na kterém byla prověřována situace v České republice, se konalo v září 2003. Na tomto zasedání Výbor uložil České republice přes 30 doporučení, většina z nich však zůstala do dnešního dne nesplněna.“²



Poznámky

1) Econnect, 2011, Liga lidských práv: Česká republika práva dětí neřeší, 19.května 2011, <http://zpravodajstvi.ecn.cz/index.stm?apc=zzvx1--&x=2288432>.

2) Tamtéž.

Zdroje

- Econnect, 2011, Liga lidských práv: Česká republika práva dětí neřeší, 19.května 2011, <http://zpravodajstvi.ecn.cz/index.stm?apc=zzvx1--&x=2288432>.

- Informační centrum OSN v Praze, 2003, Výbor pro práva dítěte: Ochrana českých dětí je na dobré úrovni, je však stále co zlepšovat, 19.května 2011, <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=937>.

- UN Committee on the Rights of the Child, 2011, Implementation of the Convention on the Rights of the Child [CRC/C/CZE/Q/3-4/], 19.května 2011, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G11/416/29/PDF/G1141629.pdf?OpenElement>.

- UN Committee on the Rights of the Child, 2011, Written replies by the Government of the Czech Republic to the list of issues (CRC/C/CZE/Q/3-4) in connection with the consideration of the combined third and fourth periodic reports of the Czech Republic (CRC/C/CZE/Q/3-4)* [CRC/C/CZE/Q/3-4/Add.1], 19.května, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G11/429/21/PDF/G1142921.pdf?OpenElement>.

Do jaké míry vládne v České republice právo?

World Justice Project zná odpověď pro rok 2011

Zuzana Melcrová

World Justice Project (dále jen „WJP“) vydal WJP Rule of Law Index 2011¹ (dále jen „WJP index“), který hodnotí vybrané státy světa co do praktického uplatňování vlády práva. Pojem „vláda práva“ je dle WJP charakterizován těmito dimenzemi: omezení veřejné moci, absence korupce, bezpečnost a pořádek, základní práva, transparentnost a otevřenost státní správy, efektivní výkon veřejné moci, přístup k civilnímu soudnictví, efektivní trestní spravedlnost a jiné než soudní řešení sporů.² Vyhodnocení všech těchto aspektů pak dává v souhrnu obraz, který má znázorňovat stav vlády práva v jednotlivých státech. Na vypracování dokumentu se podílela řada odborníků, a to i ze států, které byly předmětem hodnocení. Z České republiky přispěli např. profesori Právnické fakulty Masarykovy univerzity Jan Filip a Jan Hurdík.

WJP je organizací, jejímž hlavním cílem je posilovat prostřednictvím své činnosti vládu práva v celosvětovém měřítku. Svých cílů se snaží dosahovat pomocí různých nástrojů, např. organizováním debat napříč rozličnými obory na téma vláda práva, finanční podporou nevládních organizací zabývajících se touto problematikou, vyhodnocováním stavu vlády práva ve vybraných zemích, jehož výsledkem je výše uvedený WJP index, nebo podporou vzdělávání v této oblasti. WJP je sponzorována řadou organizací, mezi něž patří např. Transparency International USA, International Bar Association, Human Rights Watch a mnoho dalších.³

Na rozdíl od předchozího roku byla mezi vybrané státy zařazena i Česká republika, která v průměru obsadila 20. místo mezi všemi 66 zkoumanými zeměmi a dostala se tak do skupiny 23 nejlépe hodnocených zemí světa. Při srovnání jednotlivých, výše uvedených kategorií ČR nejlépe obstála v oblasti ochrany lidských práv, kde se umístila na 9. místě v globálním měřítku. Velmi kladně byla hodnocena také efektivnost trestní spravedlnosti (12. místo). Nejhorší naopak ČR dopadla v otázce otevřenosti státní správy, kde obsadila 28. místo, a v oblasti efektivního výkonu veřejné moci, v jejímž rámci byla umístěna na 26. pozici. V souhrnném hodnocení byla ČR vytýkána také pomalost práce soudů (58. místo), vyšší míra korupce ve veřejné správě (34. místo) a nedostatky v oblasti ukládání efektivních sankcí za delikty (33. místo). Zpráva taktéž poznamenává, že ČR má ve srovnání se státy, které jsou zařazeny do elitní kategorie na základě výsledků WJP indexu, poměrně vysokou kriminalitu.

I přes tuto kritiku však ČR zůstává mezi nejlépe hodnocenými zeměmi světa, přičemž v rámci regionu východní Evropy a střední Asie se suverénně pohybuje v průměru

na 2. až 3. místě z 12 vybraných států spadajících do tohoto geografického pásma. Polsko obsadilo co do celkového průměrného hodnocení 19. pozici, a ČR se tedy nachází v jeho těsném závěsu. V partikulárních otázkách ČR předčila Polsko v oblasti ochrany lidských práv, přístupu k civilnímu soudnictví a efektivnosti trestní spravedlnosti. V regionálním měřítku východní Evropy a střední Asie se nejlépe umístilo Estonsko, které získalo druhou pozici jen v oblasti efektivnosti trestní spravedlnosti.

Nejlépe hodnocenými zeměmi byly Norsko, Švédsko, Nový Zéland, Nizozemí, Austrálie, Rakousko, Kanada nebo Japonsko. Nejhorší skončily naopak např. Venezuela, Pákistán, Kambodža, Kamerun, Etiopie, Keňa, Kyrgyzstán, Libérie a Ukrajina. Z velkých států se kritika snesla na Rusko, je muž byl vyčítán především nedostatečný systém brzd a vyvažování mezi jednotlivými orgány veřejné moci (55. místo), vysoká míra korupce jak ve veřejné správě, tak v soudnictví a nízká efektivita vykonávání právních aktů orgánů veřejné správy. Nejslabším místem Číny je ochrana lidských práv, v níž se tato země umístila až na 64. příčce. Největším nedostatkem Indie je udržování pořádku a bezpečnosti (65. místo).

V celosvětovém měřítku je na tom co do ochrany lidských práv dle WJP nejhorší Írán, nejlépe naopak Norsko. Oblasti dostatečné míry omezení veřejné moci a efektivní trestní spravedlnosti vévodí opět Norsko a největší mezery má Venezuela. Korupce nabírá nejzávažnějších rozměrů v Kambodži a neúčinněji proti tomuto fenoménu bojuje Nový Zéland. Nejlepší přístup k civilnímu soudnictví má obyvatelstvo Norska, nejhorší pak obyvatelstvo Pákistánu. Efektivita výkonu veřejné správy a otevřenost státní správy byly nejkřídlněji hodnoceny ve Švédsku, 66. místo si naopak vysloužila Libérie. Bezpečnost a pořádek se nejlépe daří udržovat v Hong Kongu a největší problémy byly shledány v Pákistánu.⁴

Poznámky

1) Volně přeloženo jako „Index vlády práva Světového projektu spravedlnosti 2011“.

2) V anglickém originále použito slovní spojení „Informal justice“. In: Agrast, M., Botero, J., Ponce, A., WJP Rule of Law Index 2011. Washington, D.C.: The World Justice Project, s. 1.

3) <http://www.worldjusticeproject.org/>.

4) Agrast, M., Botero, J., Ponce, A., WJP Rule of Law Index 2011. Washington, D.C.: The World Justice Project.

Zdroje

- Agrast, M., Botero, J., Ponce, A.: WJP Rule of Law Index 2011. Washington, D.C., The World Justice Project, 2011.

- The World Justice Project [online]. [citováno 15. června 2011]. Dostupné na Internetu: <http://www.worldjusticeproject.org/>.

- Zpráva o lidských právech Česko chválí. Až na korupci [online]. 13. června 2011 [citováno 15. června 2011]. Dostupné na Internetu: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=703837>.

Monitoring lidskoprávních publikací

Prehľad aktuálnych odborných článkov o ľudských právach

Katarína Šipulová

Už tradične Vám aj v júnovom čísle bulletinu ponúkame prehľad najzaujímavejších odborných článkov s ľudskoprávnou tematikou z českého a slovenského akademického prostredia. Celé šieste číslo Mezinárodní politiky je venované stále aktuálnej problematike arabských revolúcií. Z hľadiska ľudských práv určite zaujme článok Jany Kostrounové *Kam se poděla vůně jasmínu?*, venujúci sa dodržiavaniu ľudských práv počas turbulentných demokratických tranzícií. Zaujímavé otázky z oblasti medzinárodného práva v posledných troch číslach priniesol časopis Právnik (č. 4-6), zvlášť sa oplatí upozorniť na tematicky exotický príspevok Radima Seltenreicha *Právní aspekty „indiánské otázky“ na území USA* (číslo 6).

Brnenský Časopis pro právní vědu a praxi ponúka v článku Ivana Halásza *Nový maďarský Základný zákon a zmeny v ústavnom súdnictve* vyjasnenie niektorých kontroverzných otázok spájajúcich sa s prijatím novej maďarskej ústavy, okrem analýzy postavenia Ústavného súdu upozorňuje aj na interpretačné nástrahy výrazne medializovanej preambuly – Národného vierovyznania.

Napokon, Pavla Boučková sa v článku *Prolomení „blokačního paragrafu“: Babylónská věž Ústavního soudu* zo štvrtého čísla Jurisprudence, venuje rozboru nálezu Ústavného súdu z februára 2011 k dlhotrvajúcemu sporu ohľadne legislatívnej blokácie reštitúcií cirkevného majetku.

Zo slovenských publikačných vôd rozhodne stojí za zmienku článok *Politika a aktivizmus na ústavnom súde* (T. Lalík – Justičná revue), ktorý sa v súvislosti s nálezom zrušujúcim Špeciálny súd zaoberá jednak politickým pozadím sudcov slovenského Ústavného súdu, ale zároveň otvára v domácom prostredí dosiaľ nerozvinutú otázku sudcovského aktivizmu a judicializácie politiky. Rozhodovacej praxi ústavných súdov sa venoval aj článok zo štvrtého čísla Justičnej revue *Horizontální působení základních práv a svobod v České republice a na Slovensku*, ktorý usiloval o zachytenie procesu postupného rozširovania aplikácie problematiky ľudských práv do nových oblastí.

- Azud, J.: Prostředie a medzinárodné právo (so zameraním najmä na prostredie globalizácie). Právny obzor 3/2011.
- Boučková, Pavla: Prolomení „blokačního paragrafu“: Babylónská věž Ústavního soudu. Jurisprudence 4/2011.
- Domin, M.: Ústavnost' straty štátneho občianstva ex lege v dôsledku nadobudnutia ďalšieho štátneho občianstva. Justičná revue 4/2011.
- Dufalová, L.: Narodenie nechceného dieťaťa – neoprávnený zásah do osobnostných práv a náhrada škody. Justičná revue 5/2011.
- Fiala, Jaroslav: Oficiální diskurz USA o revoluční Kubě. Mezinárodní vztahy 2/2011.
- Grman, J.: Verejný záujem ako ústavnoprávny a zákonný predpoklad vyvlastnenia. Justičná revue 5/2011.
- Halász, Ivan: Nový maďarský základný zákon a zmeny v ústavnom súdnictve. Časopis pro právní vědu a praxi 1/2011.
- Ivičič, M.: Horizontální působení základních práv a svobod v České republice a na Slovensku. Justičná revue 4/2011.
- Kostrounová, Jana: Kam se poděla „vůně jasmínu“? Tuništi islamisté versus demokratická tranzice a dodržování lidských práv v zemi. Mezinárodní politika 6/2011.
- Kristková, Alena: Účinné prostředky nápravy proti průtahům v řízení. Státní zastupitelství 6/2011.
- Lalík, T.: Politika a aktivizmus na ústavnom súde. Justičná revue 5/2011.
- Malíř, J.: Mezinárodní právo a jak je (ne)používáme. Právnik 5/2011.
- Mrázek, J.: Ozbrojené konflikty a nová koncepce mezinárodního humanitárního práva? Právnik 4/2011.
- Králíčková, Z.: Ochrana slabší strany v rodinném právu. Právnik 4/2011.
- Popovičová, Darina: Pojetí lidské přirozenosti a její význam v kontextu práva na život. Časopis pro právní vědu a praxi 1/2011.
- Seltenreich, Radim: Právní aspekty „indiánské otázky“ na území USA – od koloniálního období do začátku 20. století. Právnik 6/2011.
- Šubrt, Milan: Domácí násilí a vykazání. Trestní právo 6/2011.
- Švarc, M.: Zpráva Evropské komise k implementaci evropského zatýkácího rozkazu. Trestněprávní revue 6/2011.

Centrum pro lidská práva a demokratizaci
Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity - www.iips.cz



Centrum pro lidská práva a demokratizaci, bulletin vydává Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, Masarykova univerzita, Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno adresa redakce Mezinárodní politologický ústav, Joštova 10, 602 00 Brno, Česká republika tel./fax +420 549 495 769 e-mail iips@iips.cz webové stránky www.iips.cz redakční rada Lukáš Hoder (editor), Hubert Smekal, Lubomír Majerčík, Ladislav Vyhnánek. ISSN 1804-2392